

Instytut Wymiaru Sprawiedliwości

Wykonywanie w Polsce orzeczeń sądów zagranicznych
dotyczących umieszczenia w pieczy zastępczej
na terenie Rzeczypospolitej Polskiej

dr Filip Manikowski

Prawo rodzinne
Warszawa 2022

Spis treści

Wstęp	5
1. Podstawa prawna	7
2. Wystąpienia sądu lub innego organu państwa obcego	10
3. Przebieg postępowania	15
3.1. Posiedzenie niejawne	15
3.2. Opinia, wywiad środowiskowy oraz inne dowody	15
3.3. Wyłączenie stosowania art. 573, art. 576 oraz art. 577 k.p.c.	21
3.4. Zawieszenie postępowania	21
4. Przestanki wyrażenia zgody	23
4.1. Dobro dziecka, polskie obywatelstwo, związek z Rzeczpospolitą Polską	23
4.2. Zgoda kandydatów	28
4.3. Wymagania w stosunku do osób tworzących rodzinę zastępczą lub rodzinny dom dziecka	29
5. Sposoby zakończenia postępowania	31
6. Sentencja	33
7. Doręczenie postanowienia	34
8. Czynności podejmowane po wydaniu postanowienia	36
9. Czas rozpoznania postępowania	38
10. Podsumowanie i wnioski	42
Bibliografia	44

Wstęp

Celem niniejszego raportu jest analiza, w oparciu o badania aktowe, postępowania w sprawie o udzielenie zgody na umieszczenie dziecka w pieczy zastępczej na podstawie orzeczenia sądu lub innego organu państwa obcego (dalej: „postępowanie w przedmiocie zgody”). W tym celu wykorzystano przede wszystkim metodę dogmatycznoprawną oraz empiryczną. Druga z metod polegała na zbadaniu akt 90 prawomocnie zakończonych spraw w przedmiocie zgody nadesłanych z 33 sądów rejonowych wylosowanych z obszaru całej Polski. Akta powyższych spraw badano z wykorzystaniem kwestionariusza opracowanego na potrzeby niniejszego opracowania. Na tej podstawie dokonano ustaleń w zakresie przebiegu postępowania sądowego, czasu jego trwania oraz wydanych rozstrzygnięć.

Ponadto przedmiotem analizy były również akta siedmiu spraw sądowych, w których wprowadzić nie orzekano w przedmiocie wyrażenia zgody, niemniej pojawiające się w nich kwestie po części dotyczyły wskazanego zagadnienia. Zostały one szerzej opisane w pkt 4.1. niniejszego raportu.

Umieszczenie w pieczy zastępczej – zgodnie z art. 112³ ustawy z dnia 25 lutego 1964 r. – Kodeks rodzinny i opiekuńczy¹ – może nastąpić jedynie wówczas, gdy stosowane uprzednio środki wskazane w art. 109 § 2 pkt 1–4 k.r.o oraz formy pomocy rodzicom dziecka przewidziane w ustawie z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej², nie doprowadziły do usunięcia stanu zagrożenia dobra dziecka.

Pieczka zastępcza sprawowana jest w formie rodzinnej lub instytucjonalnej (art. 34 u.w.r.s.p.z.). Rodzina zastępcza (spokrewniona, niezawodowa lub zawodowa) oraz rodzinny dom dziecka należą do pierwszej formy (art. 39 ust. 1 i 2 u.w.r.s.p.z.). Placówki opiekuńczo-wychowawcze, regionalne placówki opiekuńczo-terapeutyczne oraz interwencyjne ośrodki preadopcyjne zaliczane są do instytucyjnej formy pieczy zastępczej. Katalog form pieczy zastępczej przewidzianych w u.w.r.s.p.z. ma charakter zamknięty. Dziecko, co do zasady, powinno zostać umieszczone w rodzinnej pieczy zastępczej, natomiast w instytucjonalnej

¹ T.j. Dz. U. z 2020 r. poz. 1359 ze zm., dalej: „k.r.o.”.

² T.j. Dz. U. z 2022 r. poz. 447, ze zm., dalej „u.w.r.s.p.z.”.

wyłącznie wówczas, gdy brak jest możliwości umieszczenia dziecka w rodzinnej pieczy zastępczej lub z innych ważnych względów nie jest to zasadne (art. 112⁷ § 3 k.r.o.). Jeżeli piecza ma dotyczyć dziecka posiadającego orzeczenie o niepełnosprawności albo orzeczenie o umiarkowanym lub znacznym stopniu niepełnosprawności, powinna ona zostać powierzona przede wszystkim rodzinie zastępczej zawodowej (art. 112⁶ k.r.o.).

Kandydaci do pełnienia funkcji rodziny zastępczej albo prowadzenia rodzinnego domu dziecka muszą spełniać określone wymogi przewidziane w u.w.r.s.p.z., w szczególności w jej art. 42. I tak, zgodnie z tym artykułem, pełnienie funkcji rodziny zastępczej oraz prowadzenie rodzinnego domu dziecka może być powierzone osobom, które m.in. dają rękojmię należytego sprawowania pieczy zastępczej (ust. 1 pkt 1) oraz zapewnią odpowiednie warunki bytowe i mieszkaniowe umożliwiające dziecku zaspokajanie jego indywidualnych potrzeb (ust. 1 pkt 7).

1. Podstawa prawna

Umieszczenie w pieczy zastępczej na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej – co do zasady – następuje na podstawie orzeczenia polskiego sądu opiekuńczego (art. 35 ust. 1 u.w.r.s.p.z.). Niemniej możliwe jest to również na podstawie orzeczenia zagranicznego sądu lub innego organu państwa obcego. Postępowanie w tym przedmiocie zostało uregulowane w art. 579⁴ ustawy z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego³ oraz art. 35a u.w.r.s.p.z. Przepisy te zostały wprowadzone ustawą z dnia 26 stycznia 2018 r. o wykonywaniu niektórych czynności organu centralnego w sprawach rodzinnych z zakresu obrotu prawnego na podstawie prawa Unii Europejskiej i umów międzynarodowych⁴. *Ratio legis* wskazanej ustawy było określenie zasad i trybu postępowania polskiego organu centralnego, polskich sądów oraz innych polskich organów w sprawach objętych:

- Europejską konwencją o uznawaniu i wykonywaniu orzeczeń dotyczących pieczy nad dzieckiem oraz o przywracaniu pieczy nad dzieckiem, sporządzoną w Luksemburgu dnia 20 maja 1980 r.⁵;
- Konwencją dotyczącą cywilnych aspektów uprowadzenia dziecka za granicę, sporządzoną w Hadze dnia 25 października 1980 r.⁶;
- Konwencją o jurysdykcji, prawie właściwym, uznawaniu, wykonywaniu i współpracy w zakresie odpowiedzialności rodzicielskiej oraz środków ochrony dzieci, sporządzoną w Hadze dnia 19 października 1996 r.⁷;
- rozporządzeniem Rady (WE) nr 2201/2003 z dnia 27 listopada 2003 r. dotyczącym jurysdykcji oraz uznawania i wykonywania orzeczeń w sprawach małżeńskich oraz w sprawach dotyczących odpowiedzialności rodzicielskiej, uchylającym rozporządzenie (WE) nr 1347/2000⁸.

³ T.j. Dz. U. z 2021 r. poz. 1805, ze zm., dalej: „k.p.c.”.

⁴ Dz. U. poz. 416; dalej: nowelizacja z 2018 r.

⁵ Dz. U. z 1996 r. Nr 31, poz. 134 ze zm.

⁶ Dz. U. z 1995 r. Nr 108, poz. 528 ze zm.

⁷ Dz. U. z 2010 r. Nr 172, poz. 1158, dalej: „Konwencja haska z 1996 r.” lub „Konwencja”.

⁸ Dz. U. UE. L. z 2003 r. Nr 338, s. 1 ze zm., dalej: „rozporządzenie nr 2201/2003”.

Kwestia jurysdykcji oraz uznawania i wykonywania orzeczeń dotyczących umieszczenia dziecka w rodzinie zastępczej została uregulowana w rozporządzeniu nr 2201/2003 oraz konwencji haskiej z 1996 r. Konwencja, jako ratyfikowana umowa międzynarodowa, stanowi część krajowego porządku prawnego i jest bezpośrednio stosowana (art. 91 ust. 1 i 2 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r.⁹). Z kolei rozporządzenie, zgodnie z art. 288 Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej¹⁰, ma zasięg ogólny i wiąże bezpośrednio państwa członkowskie Unii Europejskiej. W art. 1 rozporządzenia nr 2201/2003 wskazano, że ma ono zastosowanie w sprawach cywilnych dotyczących przyznawania, wykonywania, przekazywania, pełnego lub częściowego pozbawienia odpowiedzialności rodzicielskiej (ust. 1 lit. b), w szczególności umieszczenia dziecka w rodzinie zastępczej lub w placówce opiekuńczej (ust. 2 lit. d). Analogiczna regulacja została przewidziana w konwencji haskiej z 1996 r. W jej art. 1 ust. 1 lit. a wskazuje się, że ma ona na celu określenie państwa, którego organy są właściwe do podejmowania środków zmierzających do ochrony osoby lub majątku dziecka. Przez środki, o których mowa powyżej, w myśl art. 3 lit. e, należy rozumieć m.in. umieszczenie dziecka w rodzinie zastępczej lub w placówce opiekuńczej albo opieki nad nim przez kafalę lub podobną instytucję. Z powyższego wynika, że zakres zastosowania powyższych aktów częściowo się pokrywa. Sytuacje te reguluje artykuł 61 rozporządzenia nr 2201/2003, stosownie do którego rozporządzenie to ma pierwszeństwo przed Konwencją w dwóch przypadkach: pierwszym – jeżeli dane dziecko ma zwykły pobyt na terytorium państwa członkowskiego; drugim – w kwestiach uznawania i wykonywania orzeczeń wydanych przez właściwy sąd państwa członkowskiego na terytorium innego państwa członkowskiego, nawet jeśli dane dziecko ma zwykły pobyt na terytorium państwa trzeciego, które jest stroną wymienionej konwencji. Umieszczenie w pieczy zastępczej na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej na podstawie orzeczenia zagranicznego sądu lub innego organu państwa obcego możliwe jest również na podstawie umowy dwustronnej.

Wśród badanych spraw rozporządzenie nr 2201/2003 jako podstawę prawną wystąpienia o wyrażenie zgody wskazywano w 89 przypadkach, w jednym przypadku była to Konwencja haska z 1996 r. W związku z powyższym dalsze rozważania będą skupiały się przede wszystkim na rozporządzeniu nr 2201/2003. Należy jednak mieć na uwadze, że rozporządzenie to z dniem 1 sierpnia 2022 r. zostało uchylone rozporządzeniem Rady (UE) 2019/1111 z dnia 25 czerwca 2019 r. w sprawie jurysdykcji, uznawania i wykonywania orzeczeń w sprawach małżeńskich i w sprawach dotyczących odpowiedzialności rodzicielskiej oraz w sprawie uprowadzenia dziecka za granicę¹¹. W związku z wejściem w życie z dniem 1 sierpnia 2022 r., nie miało ono zastosowania w żadnej ze zbadanych spraw.

⁹ Dz. U. Nr 78, poz. 483 ze zm.

¹⁰ Dz. U. z 2004 r. Nr 90, poz. 864/2 ze zm. (wersja skonsolidowana Dz. Urz. UE C 326 z 2012 r., s. 47–200).

¹¹ Dz. U. UE. L. z 2019 r. Nr 178, s. 1, dalej: „rozporządzenie nr 2019/1111”.

Na podstawie art. 56 ust. 1 rozporządzenia nr 2201/2003 sąd, rozważając umieszczenie dziecka w placówce opiekuńczej lub w rodzinie zastępczej w innym państwie członkowskim, powinien skonsultować się uprzednio z organem centralnym lub z innym właściwym organem w tym innym państwie członkowskim, o ile interwencja organu publicznego wymagana jest w tym państwie członkowskim w sprawach krajowych dotyczących umieszczenia dziecka poza rodziną. W powyższej sytuacji orzeczenie w sprawie umieszczeniu dziecka poza rodziną może być wydane we wzywającym państwie członkowskim tylko wtedy, gdy właściwy organ państwa wezwanego zgodził się na takie umieszczenie (art. 56 ust. 2 rozporządzenia nr 2201/2003). Zgoda ta powinna zostać wyrażona przed wydaniem orzeczenia o umieszczeniu dziecka poza rodziną¹². W zakresie konsultacji lub zgody, o których mowa powyżej, zastosowanie mają przepisy prawa krajowego państwa wezwanego (art. 56 ust. 3 rozporządzenia nr 2201/2003). Jeżeli natomiast interwencja organu publicznego nie jest wymagana w tym państwie członkowskim w sprawach krajowych dotyczących umieszczenia dziecka poza rodziną, organ właściwy powiadamia o tym organ centralny lub inny właściwy organ tego państwa członkowskiego (art. 56 ust. 4 rozporządzenia nr 2201/2003).

Na marginesie niniejszych rozważań należy zauważyć, że stosownie do art. 82 ust. 2 rozporządzenia nr 2019/1111 zgoda na umieszczenie nie jest wymagana, jeżeli dziecko ma zostać umieszczone u jednego z rodziców. Ponadto państwa członkowskie mogą postanowić, że zgoda nie jest wymagana także w przypadku umieszczenia dziecka na ich własnym terytorium u określonych kategorii bliskich krewnych. W pierwotnej wersji projektu nowelizacji z 2018 r., projektodawca w art. 579⁴ § 8 k.p.c. przewidywał, że zgoda na umieszczenie nie jest wymagana, gdy dziecko miałoby zostać umieszczone w rodzinie zastępczej spokrewnionej w rozumieniu przepisów o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej¹³. W toku prac legislacyjnych przedstawiciele Ministerstwa Sprawiedliwości wskazali, że również rodzina zastępcza spokrewniona wymaga sprawdzenia¹⁴.

¹² Wyrok TS z dnia 26 kwietnia 2012 r., C-92/12 PPU, Health Service Executive przeciwko S.C., A.C., ZOTSiS 2012, nr 4, poz. I-255.

¹³ Zob. projekt ustawy o wykonywaniu niektórych czynności organu centralnego w sprawach rodzinnych z zakresu obrotu prawnego na podstawie prawa Unii Europejskiej i umów międzynarodowych, Sejm VIII kadencji, druk sejmowy 1827, dalej: „Uzasadnienie do projektu nowelizacji z 2018 r.”.

¹⁴ Transmisja posiedzenia Podkomisji nadzwyczajnej do rozpatrzenia rządowego projektu ustawy o wykonywaniu niektórych czynności organu centralnego w sprawach rodzinnych z zakresu obrotu prawnego na podstawie prawa Unii Europejskiej i umów międzynarodowych (druk nr 1827) w dniu 6 XII 2017 r., https://www.sejm.gov.pl/Sejm8.nsf/transmisja.xsp?documentId=F9BD9E58A6BCB768C12581ED003843BE&symbol=TRANSMISJA_ARCH&info=T (dostęp 27 listopada 2022 r.).

2. Wystąpienia sądu lub innego organu państwa obcego

Zgodę na umieszczenie w pieczy zastępczej na skutek orzeczenia sądu lub innego uprawnionego organu państwa obcego wyraża **sąd opiekuńczy** (art. 35a ust. 1 u.w.r.s.p.z.). Postępowanie w tym zakresie wszczynane jest z urzędu na podstawie wystąpienia sądu lub innego organu państwa obcego (dalej: „wniosek”). Właściwość miejscowa sądu opiekuńczego uzależniona jest od tego, czy sąd lub inny organ państwa obcego wskazał kandydatów do pełnienia funkcji rodziny zastępczej albo prowadzenia rodzinnego domu dziecka albo określoną placówkę opiekuńczo-wychowawczą, albo regionalną placówkę opiekuńczo-terapeutyczną, albo interwencyjny ośrodek preadopcyjny, w których dziecko ma być umieszczone. Jeżeli wskazał, wówczas właściwym będzie sąd opiekuńczy miejsca przyszłego sprawowania pieczy zastępczej. Natomiast jeżeli tego nie uczyni, wówczas sądem właściwym będzie sąd rejonowy dla m.st. Warszawy. W każdej ze zbadanych spraw postępowanie było prowadzone przez sąd opiekuńczy właściwy ze względu na miejsce przyszłego sprawowania pieczy zastępczej. Kraje pochodzenia wystąpień zostały wskazane w poniższej tabeli 1.

Tabela 1. Kraje pochodzenia wystąpień o wydanie zgody.

Pochodzenie wniosków	I. bezwzgl.	Procenty
Wielka Brytania	24	26,7
Niemcy	63	70
Holandia	2	2,2
Litwa	1	1,1
Ogółem	90	100

Źródło: opracowanie własne.

Wystąpienia pochodziły przede wszystkim z Niemiec oraz Wielkiej Brytanii. Przy tym 43 (47,8%) były złożone za pośrednictwem Ministerstwa Sprawiedliwości, natomiast 46 (51,1%) pochodziło bezpośrednio od organu, przed którym toczyło się postępowanie w sprawie umieszczenia w pieczy zastępczej. Co ciekawe, w jednym przypadku wystąpienie pochodziło od osób fizycznych – kandydatów do pełnienia funkcji rodziny zastępczej.

Na jego podstawie wszczęto postępowanie, a następnie zwrócono się (dwukrotnie) do Ministerstwa Sprawiedliwości o nadesłanie odpisu nakazu obowiązkowego nadzoru w sprawie małoletniej (sądy brytyjskie mają uprawnienia do wydawania nakazów dotyczących opieki nad dziećmi). Po otrzymaniu ww. nakazu w postępowaniu wydano najpierw postanowienie o odrzuceniu wniosku kandydatów o umieszczenie małoletniej w rodzinie zastępczej na podstawie art. 1099 § 1 k.p.c. (brak jurysdykcji krajowej) w zw. z art. 148 § 3 k.p.c., a następnie wyrażono zgodę na podstawie art. 579⁴ § 4–5 k.p.c.

Rozporządzenie nr 2201/2003 nie określa wymogów formalnych dotyczących wystąpienia w przedmiocie zgody na umieszczenie. Wymogów takich nie określa również art. 35a ust. 1 u.w.r.s.p.z. ani art. 579⁴ k.p.c. Niewątpliwie informacje podane przez sąd/organ powinny pozwolić sądowi opiekuńczemu na zbadanie, czy umieszczenie na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej odpowiada dobru dziecka oraz że dziecko posiada istotne związki z Rzeczypospolitą Polską albo jest obywatelem Rzeczypospolitej Polskiej. Jeżeli nie będzie to możliwe, sąd opiekuńczy może zwrócić się do sądu lub innego organu państwa obcego o przesłanie wszelkich dokumentów, opinii i informacji dotyczących dziecka, w szczególności dotyczących jego sytuacji rodzinnej, stanu zdrowia i szczególnych potrzeb. Także w przypadku, gdy sąd lub inny organ państwa obcego nie wskazał sposobu sprowadzenia dziecka do Rzeczypospolitej Polskiej i zasad pokrycia kosztów jego sprowadzenia, a gdy umieszczenie ma nastąpić na czas określony – także sposobu powrotu i zasad pokrycia kosztów powrotu dziecka, sąd opiekuńczy powinien zwrócić się o udzielenie takich informacji (art. 579⁴ § 3 zd. pierwsze k.p.c.). Brak udzielenia wskazanych informacji będzie odpowiednio oceniony przez sąd (art. 579⁴ § 3 zd. drugie k.p.c.).

Wnioski w 32 przypadkach (35,6%) zostały przekazane za pośrednictwem poczty elektronicznej, 54 pocztą tradycyjną (60%), natomiast w czterech postępowaniach za pośrednictwem obu tych form (4,4%). Prawie wszystkie przypadki doręczenia za pośrednictwem poczty elektronicznej dotyczyły wniosków pochodzących z Ministerstwa Sprawiedliwości (34 z 36 wniosków przesłanych tą drogą, tj. 94,4%).

Informacje podawane we wnioskach zostały przedstawione w tabeli 2.

Tabela 2. Informacje wskazywane we wnioskach.

Informacje wskazywane we wnioskach	I. bezwzgl.	procenty
Uzasadnienie umieszczenia na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej	75	83,3
Wskazanie kandydatów do pełnienia funkcji rodziny zastępczej	90	100
Wskazanie okresu czasu umieszczenia na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej	35	38,9
Wskazanie sposobu sprowadzenia dziecka do Polski	46	51,1
Ogółem	246*	–

* Rodzaje informacji wskazywanych we wnioskach powielały się w różnych sprawach, dlatego ich liczba jest większa niż liczba postępowań (90). Jednak ich udział procentowy wyliczono ze wszystkich 90 przebadanych spraw. Źródło: opracowanie własne.

Z powyższego wynika, że w zdecydowanej większości wnioski zawierały uzasadnienie umieszczenia dziecka w Polsce (83,3%). W pozostałych przypadkach ewentualną przyczynę umieszczenia dziecka na terytorium Polski można było wywnioskować z dokumentów dołączonych do wniosku. W każdej ze zbadanych spraw we wniosku wskazano kandydatów na pełnienia funkcji rodziny zastępczej. Jedynie w połowie przypadków podmiot występujący wskazał sposób sprowadzenia dziecka do Rzeczypospolitej Polskiej. Jest to niewątpliwie negatywne zjawisko, ponieważ może się to wiązać ze zwróceniem przez polski sąd do podmiotu zagranicznego o podanie tej informacji, co wydłuża samo postępowanie w sprawie wyrażenia zgody. Co ciekawe jednak, wyłącznie w 10 przypadkach (na 44, tj. 22,7%), w których nie wskazano sposobu sprowadzenia dziecka do Polski i zasad pokrycia kosztów jego sprowadzenia, polski sąd zwrócił się o te informacje.

Wszystkie wnioski złożone w badanych sprawach były sporządzone lub zostały przetłumaczone na język polski.

Analizując wskazane zagadnienie, należy odnieść się również do załączników składanych do wniosków. Informacje o nich zostały przedstawione w tabeli 3.

Tabela 3. Załączniki dołączane do wniosków.

Załączniki dołączane do wniosków	I. bezwzgl.	procenty
Dokumenty z akt sprawy	22	24,4
Wywiad środowiskowy	11	12,2
Zgoda kandydatów	3	3,3
Dokumenty dotyczące dzieci	22	24,4
Dokumenty dotyczące kandydatów	33	36,7
Zgoda opiekunów prawnych	50	55,6
Ogółem	141*	-

* Rodzaje dodanych załączników powielały się w różnych sprawach, dlatego też ich suma jest większa niż liczba spraw (90). Jednak ich udział procentowy wyliczono ze wszystkich 90 przebadanych spraw.

Źródło: opracowanie własne.

W przypadkach dokumentów z akt sprawy były to najczęściej protokoły posiedzeń, podczas których postanowiono o zwróceniu się do polskiego sądu, orzeczenia w przedmiocie zwrócenia się do polskiego sądu, orzeczenia w przedmiocie opieki nad dzieckiem. W przypadku postępowań toczących się przed angielskimi sądami, do wniosków dołączano najczęściej projekty orzeczeń w sprawie umieszczenia w pieczy zastępczej.

Odnośnie wywiadów środowiskowych – były one przeprowadzone jeszcze w ramach postępowania w sprawie umieszczenia w pieczy zastępczej toczącego się przed sądem/organem zagranicznym. W tych przypadkach wywiad był zlecany przez zagraniczny sąd za pośrednictwem Ministerstwa Sprawiedliwości sądowi opiekuńczemu. Wywiad ten był zlecany i przeprowadzany jeszcze przed wystąpieniem sądu/organu zagranicznego.

Zgody opiekunów prawnych były dołączone do wystąpień niemieckich organów. Zagadnienie to zostało szczegółowo omówione w pkt 4.2. niniejszego raportu.

Do kategorii „dokumentów dotyczących dzieci” zaliczono przede wszystkim: akty urodzenia dziecka, dokumenty związane ze stanem zdrowia małoletniego, formularze przedstawiające sytuację małoletniego.

W przypadku dokumentów dotyczących kandydatów, były to: informacje o karalności, zaświadczenia o ukończeniu szkoleń związanych z opieką.

Kwestia zgody kandydatów zostanie omówiona w dalszej części niniejszego raportu.

Załączniki prawie we wszystkich przypadkach były tłumaczone na język polski. Nie dotyczyło to wyłącznie pięciu przypadków (5,6%). W czterech postępowaniach przetłumaczono jedynie część załączników (4,4%). W tej sytuacji polski sąd zwracał się do tłumaczy o przetłumaczenie dokumentów.

W 26 postępowaniach (28,9% wszystkich badanych spraw), sąd, przed którym toczyło się postępowanie, zwrócił się do sądu lub innego organu państwa obcego o dodatkowe informacje lub dokumenty. Wśród powyższych 15 (57,7%) dotyczyło sytuacji zdrowotnej dziecka, 19 (73,1%) sytuacji rodzinnej, 13 (50%) szczególnych potrzeb. Sądy polskie zwracały się również o: przesłanie orzeczenia sądu lub innego organu o umieszczeniu dziecka w pieczy zastępczej (osiem przypadków – 30,8%), wskazanie, czy dziecko posiada istotne związki z Rzeczpospolitą Polską lub jest obywatelem Rzeczypospolitej Polskiej (dwa przypadki – 7,7%), przesłanie informacji o karalności małoletniego (jeden przypadek – 3,8%), podpisanie wniosku przez osobę uprawnioną w imieniu wnioskodawcy wraz z załączeniem pełnomocnictwa (trzy przypadki – 11,5%), przesłanie zaświadczenia o ustanowieniu opiekuna prawnego i pełnomocnictwo udzielone do reprezentowania niemieckiego urzędu w postępowaniu konsultacyjnym (jeden przypadek – 3,8%).

W większości przypadków (23 – 88,5%) zagraniczny organ/sąd przesłał odpowiedź, przy tym w dwóch postępowaniach złożono oświadczenie o „cofnięciu wniosku” a w jednym przypadku organ przesłał te same informacje. Tylko w trzech przypadkach wezwanie polskiego sądu pozostało bez odpowiedzi.

W związku z brakiem w aktach części spraw informacji dotyczących daty przesłania żądania oraz jego doręczenia do zagranicznego sądu/organu, nie wszędzie było możliwe ustalenie okresu czasu pomiędzy przesłaniem żądania a odpowiedzią zagranicznego sądu/organu. Było to możliwe w 18 z 26 postępowań, w których zwrócono się o dodatkowe informacje/dokumenty.

Średni czas odpowiedzi od wysłania żądania do przesłania informacji do polskiego sądu wyniósł 25 dni. Najczęściej odpowiedź wpływała po upływie od 15 do 30 dni od przesłania żądania (10 przypadków), rzadziej w przedziale 1–14 dni (pięć przypadków). W trzech przypadkach odpowiedź wpłynęła po 30 dniach.

Z powyższego jednoznacznie wynika, że konieczność zwracania się polskich sądów do zagranicznych organów/sądów ma znaczący wpływ na długość postępowania w przedmiocie udzielenia zgody. W konsekwencji istotne jest to, żeby podmioty te dostarczały jak najwięcej informacji w składanych wystąpieniach. Niemniej należy również zwrócić uwagę, że w części ze zbadanych spraw polskie sądy stosunkowo późno występowały o wskazane informacje, średnio było to po 24 dniach od wpływu wniosku do sądu. Żądanie było najczęściej przesyłane w przedziale 1–7 dni (12 przypadków), 8–14 dni (sześć spraw), 15–21 dni (trzy przypadki) od wpływu wystąpienia do sądu. W skrajnych przypadkach od wpływu wniosku do żądania informacji upłynęło 59, 63, 64, 80 i 184 dni. Przypadki te należy ocenić jednoznacznie negatywnie. Sądy polskie przysyłały żądanie zazwyczaj w formie pisemnej (15 przypadków – 57,7% wszystkich postępowań), z formy elektronicznej skorzystano w 11 sprawach (42,3%). Skorzystanie z formy elektronicznej niewątpliwie skraca czas uzyskania wnioskowanych informacji.

Na koniec niniejszych rozważań warto odnieść się do zmian przewidzianych w rozporządzeniu nr 2019/1111. W rozporządzeniu tym doprecyzowano, co powinien zawierać wniosek o wyrażenie zgody na umieszczenie w pieczy zastępczej na terytorium innego państwa członkowskiego. Stosownie do art. 82 ust. 1 rozporządzenia nr 2019/1111 wniosek powinien obejmować: sprawozdanie na temat dziecka wraz z podaniem przyczyn propozycji umieszczenia dziecka lub objęcia go opieką, informacje o wszelkich rozważanych środkach finansowania i wszelkie inne informacje, które sąd lub inny organ państwa obcego uzna za istotne, takie jak przewidywany czas trwania umieszczenia. Wymóg wskazania przedmiotowych informacji pozwoli polskim sądom na ocenę wystąpienia przesłanek umieszczenia dziecka w pieczy zastępczej, bez konieczności zwracania się do organu/sądu zagranicznego o przesłanie dodatkowych informacji, co – jak już wykazano w niniejszym raporcie – ma zdecydowanie negatywny wpływ na czas trwania postępowań w przedmiocie udzielenia zgody.

3. Przebieg postępowania

3.1. Posiedzenie niejawne

Sąd opiekuńczy w przedmiocie wyrażenia zgody, o której stanowi art. 579⁴ k.p.c., orzeka na posiedzeniu niejawnym. W badanych postępowaniach, cztery postanowienia wydano po przeprowadzeniu rozprawy (4,4%). Było to związane z: wysłuchaniem kandydatów do pełnienia funkcji rodziny zastępczej (dwa postępowania), wysłuchaniem kandydatów do pełnienia funkcji rodziny zastępczej oraz przeprowadzeniem dowodu z zeznań świadka (jedno postępowanie), przeprowadzeniem dowodu z zeznań świadka (jedno postępowanie). Dopuszczalne jest to na podstawie art. 514 § 1 k.p.c., zgodnie z którym rozprawa odbywa się w wypadkach wskazanych w ustawie, natomiast w innych wypadkach zależy od uznania sądu.

3.2. Opinia, wywiad środowiskowy oraz inne dowody

Sąd może wydać zgodę na umieszczenie w pieczy zastępczej:

- po uzyskaniu opinii starosty właściwego ze względu na miejsce przyszłego sprawowania pieczy zastępczej – w przypadku, gdy wskazano kandydatów) do pełnienia funkcji rodziny zastępczej (art. 35a ust. 2 u.w.r.s.p.z.);
- po uzyskaniu opinii prezydenta m.st. Warszawy – w przypadku, gdy nie wskazano kandydatów (art. 35a ust. 3 u.w.r.s.p.z.).

W drugim przypadku prezydent m.st. Warszawy powinien wskazać kandydatów do pełnienia funkcji rodziny zastępczej albo prowadzenia rodzinnego domu dziecka albo placówkę opiekuńczo-wychowawczą, albo regionalną placówkę opiekuńczo-terapeutyczną, albo interwencyjny ośrodek preadopcyjny (art. 35a ust. 4 u.w.r.s.p.z.). Związane jest to z tym, że pieczę zastępczą organizuje powiat (art. 32 ust. 2 u.w.r.s.p.z.). Niemniej należy uznać, że wskazanie, iż to starosta czy prezydent m.st. Warszawy wydaje opinię, jest pewnym skrótem myślowym. Opinia powinna zostać wydana przez podmiot/jednostkę odpowiedzialną za

organizację pieczy zastępczej w danym powiecie/m.st. Warszawie. Takim podmiotem może być w szczególności powiatowe centrum pomocy rodzinie (dalej: PCPR)¹⁵. Możliwość wydania przedmiotowej opinii została chociażby przewidziana w art. 42 ust. 5a u.w.r.s.p.z. dotyczącym czasowego sprawowania pieczy zastępczej za zgodą sądu poza terytorium Rzeczypospolitej Polskiej. Stosownie do tego przepisu przed wydaniem rozstrzygnięcia w sprawach sąd zasięga opinii właściwego starosty. Z kolei w ust. 6a wskazanego przepisu ustalono, że starosta może upoważnić kierownika PCPR do wydawania opinii.

W badanych sprawach zwrócono się o opinię do właściwego starosty w 61 przypadkach (67,8%), w ośmiu sprawach (8,9%) zwrócono się do PCPR oraz w dwóch odpowiednio do Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej oraz Centrum Pieczy Zastępczej (2,2%). W 19 postępowaniach w ogóle nie zwrócono się o wydanie opinii (21,1%), co należy ocenić zdecydowanie negatywnie. Co ciekawe, w jednym przypadku sąd zwrócił się o opinię starosty już po wydaniu postanowienia. Z analizy akt wynika, że opinia, wyłącznie w ośmiu przypadkach, została podpisana przez starostę. W zdecydowanej większości przypadków opinia podpisywana była przez dyrektora właściwego miejscowego ośrodka pomocy społecznej lub PCPR. Na tej podstawie należy uznać, że sądy powinny zwracać się o wydanie opinii bezpośrednio do podmiotu/jednostki odpowiedzialnej za organizację pieczy zastępczej w danym powiecie, dzięki czemu uniknie się pośrednictwa starosty. Należy przy tym zauważyć, że w dwóch przebadanych sprawach o opinię starosty zwróciło się od razu Ministerstwo Sprawiedliwości (wskazując na ten fakt w korespondencji z sądem rejonowym, do którego przesłało wniosek organu/sądu zagranicznego), z prośbą o jej bezpośrednie przekazanie sądowi rejonowemu. Praktykę taką, jako przyspieszającą postępowanie, należy ocenić pozytywnie.

Ani przepisy k.p.c., ani art. 35a u.w.r.s.p.z. nie określają terminu sporządzenia opinii. Mając jednak na uwadze miesięczny termin wydania postanowienia w przedmiocie zgody, zasadny wydaje się postulat oznaczania przez sądy opiekuńcze odpowiedniego terminu do przygotowania opinii, tak, aby możliwe było zachowanie wskazanego miesięcznego terminu. W zbadanych sprawach termin na przygotowanie opinii wyznaczono w 48 spośród tych przypadków, w których wyznaczono termin na sporządzenie opinii (67,6%). Tabela 4 przedstawia najczęściej wyznaczane terminy.

Tabela 4. Wyznaczane terminy do przygotowania opinii.

Wyznaczony termin przygotowania opinii	l. bezwzgl.	Procenty
1 dzień	1	2,1
3 dni	3	6,2

¹⁵ S. Nitecki, [w:] *Ustawa o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej. Komentarz*, red. A. Wilk, S. Nitecki LEX 2021, komentarz do art. 35a u.w.r.s.p.z.

Wyznaczony termin przygotowania opinii	I. bezwzgl.	Procenty
5 dni	1	2,1
7 dni	10	20,8
10 dni	2	4,2
14 dni	28	58,3
21 dni	1	2,1
niezwłocznie	2	4,2
Ogółem	48*	100

*Liczba spraw, w których przygotowano zleconą opinię.

Źródło: opracowanie własne.

Wydaje się, że termin do 14 dni jest optymalnym terminem. W tym czasie możliwe jest rzetelne przygotowanie opinii, a jednocześnie nie wpływa to nadmiernie negatywnie na czas trwania postępowania.

Opinia została przygotowana w 61 na 71 przypadków (85,9%), w których doszło do jej zlecenia. Średni czas przygotowania opinii wyniósł 15 dni. Dane odnośnie czasu przygotowania wszystkich opinii zostały zaprezentowane w poniższej tabeli 5.

Tabela 5. Upływ czasu od wpływu wniosku do sądu do przygotowania opinii.

Przedziały czasu	Przygotowanie opinii	
	I. bezwzgl.	Procenty
1-3 dni	3	4,9
4-7 dni	5	8,2
8-11 dni	14	23
12-15 dni	18	29,5
16-19 dni	10	16,4
20-23 dni	2	3,3
24-27 dni	2	3,3
28-31 dni	1	1,6
32-35 dni	4	6,6
38 dni	1	1,6
52 dni	1	1,6
Ogółem	61*	100

*Liczba spraw, w których przygotowano zleconą opinię.

Źródło: opracowanie własne.

Biorąc pod uwagę przypadki, w których było możliwe ustalenie, czy doszło do dochowania terminu, termin do sporządzenia opinii został dochowany w 22 przypadkach (56,4%), natomiast nie został dochowany w 17. W pozostałych przypadkach niemożliwe było usta-

lenie, czy doszło do dochowania terminu w związku z m.in brakiem możliwości ustalenia w poszczególnych aktach spraw, daty doręczenia wezwania staroście. Tak długie wydawanie opinii należy ocenić negatywnie. W większości przypadków nie było to niczym uzasadnione. W związku z odpowiednim stosowaniem przepisów o biegłych wydaje się, że w powyższych przypadkach sąd mógłby rozważyć skazanie na grzywnę w przypadku nieusprawiedliwionego opóźnienia złożenia opinii (art. 287 k.p.c.). Niemniej w żadnej ze spraw tego nie stwierdzono. Jednak należy podkreślić, że w części przypadków długie przygotowywanie opinii nie było zawinione przez podmioty je przygotowujące, lecz przez samych kandydatów do pełnienia funkcji rodziny zastępczej. Było to m.in. związane z nieprzesyłaniem przez nich niezbędnych dokumentów (zaświadczeń), czy absencją w dniu przygotowywania opinii. Dotyczyło to 13 przypadków (21,3% wszystkich opinii).

W doktrynie podnosi się, że nieuzyskanie wskazanej opinii uniemożliwia wyrażenie zgody na umieszczenie dziecka w pieczy zastępczej, która to spełniałaby wszystkie wymogi przewidziane przez prawo. Niemniej jeżeli dojdzie już do wydania orzeczenia, będzie ono wiążące i będzie wywoływało skutki prawne do czasu jego formalnej eliminacji z porządku prawnego¹⁶. Na 29 postępowań, w których nie uzyskano opinii starosty, w pięciu przypadkach sąd wyraził zgodę na umieszczenie w pieczy zastępczej na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej. Przypadki te, z przyczyn wskazanych powyżej, należy ocenić pozytywnie.

Odnosząc się do procesowego charakteru takiej opinii należy uznać, że wskazana opinia należy do tzw. dowodów nienazwanych, do których mają odpowiednie zastosowanie przepisy dotyczące dowodu z opinii biegłego¹⁷. Opinia nie jest wiążąca dla sądu i podlega swobodnej ocenie dowodu, tak jak każdy inny dowód w sprawie. Ustawodawca w ust. 5 art. 35a u.w.r.s.p.z. wskazał jedynie przykładowo, że powinna ona zawierać informację o spełnianiu przez kandydatów warunków do pełnienia funkcji rodziny zastępczej lub prowadzenia rodzinnego domu dziecka. W 98,4% przypadków opinia miała formę pisemną, a tylko w jednym przypadku została ona przygotowana w formie elektronicznej. W 57 przypadkach opinie przesłano pocztą (93,5%), w tym w ośmiu sprawach zarówno pocztą, jak i faksem, w jednej za pośrednictwem poczty elektronicznej (1,6%), natomiast w trzech postępowaniach opinie złożono osobiście w biurze podawczym sądu (4,9%).

Nie powinno budzić wątpliwości, że gdy powyższa opinia nie zawiera wszystkich niezbędnych informacji, wówczas sąd powinien zwrócić się o ich uzupełnienie przez podmiot ją wydający. Taki pogląd został wyrażony w odniesieniu do art. 579² k.p.c. przewidującego zasięgnięcie analogicznej opinii, ale w przypadku, gdy umieszczenie dziecka odbywa się na

¹⁶ S. Nitecki, *Ustawa...*, komentarz do art. 35a u.w.r.s.p.z.

¹⁷ H. Haak, A. Haak-Trzuskawska, [w:] *Pokrewieństwo i powinowactwo (pochodzenie dziecka, stosunki między rodzicami a dziećmi, przysposobienie)*. Komentarz do art. 61⁷–127 KRO oraz związanych z nimi regulacji KPC (art. 453–458, 579–589), Warszawa 2019, komentarz do art. 579² k.p.c.

podstawie orzeczenia polskiego sądu¹⁸, niemniej zachowuje swoją aktualność w odniesieniu do art. 579⁴ k.p.c. W badanych sprawach sąd trzykrotnie (4,9% z 61 z opinii) zwracał się o uzupełnienie opinii. Wszystkie opinie zostały uzupełnione.

Na 61 przygotowanych opinii 28 było pozytywnych (45,9%), 31 negatywnych (50,8%), natomiast dwie były niejednoznaczne (3,3%). 19 z 31 negatywnych opinii (61,3%) było związanych z oświadczeniem kandydatów o braku zainteresowania sprawowaniem pieczy zastępczej¹⁹. W pozostałych przypadkach wskazywano przede wszystkim na brak spełniania warunków do pełnienia funkcji rodziny zastępczej oraz brak przedłużenia niezbędnych zaświadczeń oraz dokumentów. W trzech opiniach zwrócono uwagę na brak związków dziecka z Rzeczpospolitą Polską.

W 47 postępowaniach (52,2% wszystkich postępowań) sąd opiekuńczy zlecił przygotowanie wywiadu środowiskowego w miejscu zamieszkania kandydata do pełnienia funkcji rodziny zastępczej (art. 579³ k.p.c.). Jego zarządzenie, w przeciwieństwie do opinii starosty, ma charakter fakultatywny. Należy przy tym zwrócić uwagę, że w 11 przypadkach wywiad środowiskowy został przeprowadzony jeszcze w ramach postępowania w sprawie umieszczenia w pieczy zastępczej toczącego się przed sądem zagranicznym. W tych sytuacjach wywiad był zlecany przez sąd zagraniczny za pośrednictwem Ministerstwa Sprawiedliwości sądowi opiekuńczemu. Wywiad ten był zlecany i przeprowadzany jeszcze przed wystąpieniem sądu/organu zagranicznego. Taka możliwość została przewidziana przez samego projektodawcę nowelizacji z 2018 r., który w uzasadnieniu projektu wskazał, że „na etapie poprzedzającym uzyskanie zgody, zagraniczny sąd lub organ może występować o przeprowadzenie wywiadu u osób, które mogą wyrazić gotowość do pełnienia funkcji rodziny zastępczej.

Obecne przepisy nie przewidują zlecenia przez sąd wywiadów u kandydatów na rodziców zastępczych, jeśli małoletni nie przebywa pod ich pieczą. Stąd projektowany art. 579³ k.p.c., który przewiduje, że sąd będzie mógł zlecać kuratorowi sądowemu przeprowadzenie wywiadu środowiskowego u takich osób, przed umieszczeniem w rodzinnej pieczy zastępczej celem sprawdzenia, czy spełniają kryteria gwarantujące przejęcie pieczy nad dzieckiem w tej formie”²⁰. W konsekwencji można przyjąć, że wywiad środowiskowy został przeprowadzony w 58 postępowaniach (64,4%). Średni czas przygotowania wywiadu środowiskowego wyniósł 12 dni. W tabeli 6 przedstawiono przedziały czasowe przygotowania wywiadu środowiskowego.

¹⁸ N. Krej, [w:] E. Marszałkowska-Krześ (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, Legalis 2021, komentarz do art. 579² k.p.c.

¹⁹ W części opinii była to jedna z podnoszonych okoliczności.

²⁰ Uzasadnienie projektu nowelizacji z 2018 r., <https://orka.sejm.gov.pl/Druki8ka.nsf/O/56F2650C32F3D4A-AC125819B003E1C89/%24File/1827.pdf> (dostęp: 27 listopada 2022 r.), s. 37.

Tabela 6. Upływ czasu od zlecenia wywiadu środowiskowego do jego przeprowadzenia.

Przedziały czasu	Przygotowanie wywiadu środowiskowego	
	I. bezwzgl.	Procenty
1–3 dni	9	19,2
4–7 dni	7	14,9
8–11 dni	8	17
12–15 dni	12	25,5
16–19	3	6,4
20–23	1	2,1
24–27	4	8,5
32–33	3	6,4
Ogółem	47*	100

*Liczba spraw, w których sąd zlecił przygotowanie wywiadu środowiskowego.

Źródło: opracowanie własne.

Z powyższego wynika, że przeprowadzanie wywiadów środowiskowych nie ma znaczącego negatywnego wpływu na czas trwania postępowania w przedmiocie wyrażenia zgody. Co do zasady, w wywiadach nie stwierdzano negatywnych przesłanek do powierzenia pieczy zastępczej. W trzech przypadkach wskazano na brak zainteresowania kandydatów do pełnienia funkcji rodziny zastępczej sprawowaniem opieki. Natomiast w jednym wskazano, że kandydat nie powinien zatrudniać uczniów na przyuczenie do zawodu, nie ma przeszkolenia w zakresie opieki nad małoletnim, nie ma wykształcenia pedagogicznego, nie deklarował udziału w żadnych warsztatach ani szkoleniach.

Wywiad środowiskowy najczęściej był dopuszczany w postępowaniach, w których dopuszczono również dowód z opinii starosty. Dotyczyło to 45 postępowań (z 58 wszystkich wywiadów środowiskowych).

Oprócz wskazanych wyżej dowodów w badanych sprawach: dwukrotnie dopuszczono dowód z zeznań świadków (2,2%), czterokrotnie wysłuchano kandydatów do pełnienia funkcji rodziny zastępczej (4,4%). Dowód z zeznań świadka oraz wysłuchanie stron dotyczyły postępowań, w których dopuszczono dowód z opinii starosty oraz przeprowadzono wywiad środowiskowy. Sądy ponadto w 10 (11,1%) sprawach zwracały się do gminnych ośrodków pomocy społecznej o dodatkowe informacje o kandydatach.

Na koniec niniejszych rozważań, należy zauważyć, że w doktrynie wskazuje się, iż wywiad środowiskowy nie może zastąpić postępowania dowodowego²¹. Z kolei fakty wskazywane w wywiadzie środowiskowym należy uznać jedynie za okoliczności uprawdopodobniające

²¹ J. Sztombka, *Wywiad środowiskowy w sprawach rozwodowych*, „Nowe Prawo” 1978, nr 4, s. 737 i n; A. Horoch, *Próba sformalizowania wywiadu środowiskowego w sprawach rozwodowych*, „Nowe Prawo” 1987, nr 6, s. 82.

ce²². Wydaje się jednak, że przeprowadzenie w postępowaniu dowodu z opinii starosty oraz zlecenie wywiadu środowiskowy powinno – w większości przypadków – być wystarczającą podstawą do wydania orzeczenia w przedmiocie zgody na umieszczenie w pieczy zastępczej na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej. Potwierdzają to wyżej wskazane dane, z których wynika, że sądy jedynie wyjątkowo wysłuchują kandydatów, czy dopuszczają dowód z zeznań świadka.

3.3. Wyłączenie stosowania art. 573, art. 576 oraz art. 577 k.p.c.

W postępowaniu w przedmiocie wyrażenia zgody na umieszczenie w pieczy zastępczej wyłączono stosowanie art. 573, art. 576 oraz art. 577 k.p.c. (art. 579⁴ § 6 k.p.c.). Wyłączenie stosowania pierwszego z przepisów oznacza, że osoba, która miałaby być umieszczona w pieczy zastępczej na terytorium Polski, nie ma zdolności do podejmowania czynności w postępowaniu w przedmiocie wyrażenia zgody. Wyłączenie drugiego oznacza, że sąd, przed wydaniem orzeczenia co do istoty sprawy, nie ma obowiązku wysłuchania ani tej osoby, ani jej przedstawiciela ustawowego. Wyłączenie trzeciego oznacza, że sąd nie może zmienić swojego postanowienia, jeżeli wymaga tego dobro osoby, której postępowanie dotyczy. W jednej ze zbadanych spraw niemiecki urząd ds. nieletnich wystąpił do polskiego sądu o zmianę postanowienia innego polskiego sądu o udzielenie zgody, wnosząc o zmianę kandydatów do pełnienia funkcji rodziny zastępczej z powodu nieporozumień między dzieckiem a rodziną zastępczą. Sąd opiekuńczy, po wypożyczeniu akt wskazanej sprawy, uzyskaniu informacji od kuratora sądowego i opinii starosty, wydał postanowienie o stwierdzeniu braku podstaw do zmiany ww. postanowienia.

W uzasadnieniu projektu nowelizacji u.w.r.s.p.z. brak jest uzasadnienia dla wyłączenia stosowania wskazanych przepisów. Niemniej projektodawca, odnosząc się do uwag Naczelnej Rady Adwokackiej do projektu nowelizacji z 2018 r. przesłanych w ramach publicznych konsultacji, wskazał, że „sąd polski nie podejmuje decyzji o umieszczeniu w pieczy zastępczej, zatem nie orzeka co do istoty, toteż wyłączenie stosowania tych przepisów wydaje się oczywiste”²³.

3.4. Zawieszenie postępowania

Wśród badanych spraw tylko jedno postępowanie zostało zawieszono. Sąd zawiesił postępowanie na podstawie art. 177 § 1 pkt 6 k.p.c. w związku z ogłoszeniem w dniu 20 marca 2020 r.

²² F. Zedler, *Dowód nienazwany w postępowaniu cywilnym*, „Polski Proces Cywilny” 2018, nr 4, s. 461–481.

²³ Uzasadnienie do projektu nowelizacji z 2018 r., s. 99.

na obszarze Rzeczypospolitej Polskiej stanu epidemii w związku z zakażeniem wirusem SARS-CoV-2, który uniemożliwił ostatecznie kandydatom na rodzinę zastępczą uzupełnienie braków formalnych wymaganej dokumentacji, w szczególności w zakresie zaświadczeń lekarskich i opinii psychologicznej, z których wynika brak przeciwwskazań do pełnienia funkcji rodziny zastępczej.

4. Przestanki wyrażenia zgody

4.1. Dobro dziecka, polskie obywatelstwo, związek z Rzeczpospolitą Polską

Stosownie do art. 35a ust. 1 u.w.r.s.p.z. zgoda na umieszczenie w pieczy zastępczej może zostać wydana, gdy sąd opiekuńczy ustali, że takie umieszczenie odpowiada dobru dziecka oraz że dziecko posiada istotne związki z Rzeczpospolitą Polską albo jest obywatelem Rzeczypospolitej Polskiej. Z wykładni językowej art. 35a ust. 1 u.w.r.s.p.z., a w szczególności użytych łączników wynika, że dobro dziecka jest zawsze warunkiem koniecznym, natomiast dodatkowym warunkiem koniecznym jest to, aby dziecko posiadało istotne związki z Rzeczpospolitą Polską albo było obywatelem Rzeczypospolitej Polskiej.

Odnosząc się do pojęcia „dobro dziecka”, o którym stanowi ten przepis, należy uznać, że ma ono takie same znaczenie, jakie jest mu nadawane na gruncie prawa rodzinnego. W postanowieniu z 13 grudnia 2013 r., III CZP 89/13²⁴, Sąd Najwyższy wskazał, że „nie ma definicji ustawowej pojęcia »dobro dziecka«. Jego rozumienie zależy od konkretnych okoliczności faktycznych, w jakich znajduje się dziecko. Należy w szczególności uwzględnić uprawnienie do ochrony życia i zdrowia, prawidłowego i niezakłóconego rozwoju oraz poszanowania godności i udziału w procesie decydowania o swojej sytuacji”. Za wciąż obowiązujący należy uznać pogląd, że sąd powinien ocenić aktualną sytuację dziecka, ale musi mieć na względzie także przyszłość przysposobianego²⁵.

W przypadku polskiego obywatelstwa, to zasady, warunki oraz tryb jego nabywania i utraty reguluje ustawa z dnia 2 kwietnia 2009 r. o obywatelstwie polskim²⁶. Zgodnie z art. 4 tejże ustawy obywatelstwo polskie nabywa się: z mocy prawa; przez nadanie obywatelstwa polskiego; przez uznanie za obywatela polskiego; przez przywrócenie obywatelstwa polskiego. Jednocześnie – zgodnie z jej art. 3 – dopuszczalne jest posiadanie obywatelstwa innego kraju. Obywatel posiadający tzw. podwójne obywatelstwo posiada takie same prawa i obowiązki jak osoba posiadająca wyłącznie obywatelstwo polskie.

²⁴ LEX nr 1448746.

²⁵ Postanowienie Sądu Najwyższego z 22 czerwca 2012 r., V CSK 283/11, LEX nr 1232479.

²⁶ T.j. Dz. U. z 2022 r. poz. 465 ze zm.

Odnosnie przesłanki posiadania istotnego związku z Rzeczpospolitą Polską w doktrynie podnosi się, że przesłanka ta jest nieczytelna i w każdym przypadku będzie musiała zostać poddana indywidualnej ocenie²⁷. Zarówno w uzasadnieniu projektu nowelizacji u.w.r.s.p.z. z 2018 r., jak i w doktrynie brak jest wskazówek, jak należy rozumieć wskazaną przesłankę. W uzasadnieniu wskazano jedynie, że „małoletni, który ma zostać umieszczony w pieczy zastępczej na mocy orzeczenia obcego sądu lub organu, może nie być polskim obywatelem, w szczególności przez fakt urodzenia za granicą, gdzie zamieszkali jego polscy rodzice”²⁸. Należy przyjąć, że przez istotne związki z Rzeczpospolitą Polską należy rozumieć przede wszystkim sytuację, w której dziecko jest osobą polskiego pochodzenia²⁹ lub gdy dziecko przebywało przez stosunkowo długi okres swojego życia na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej.

W zbadanych sprawach, jako podstawę umieszczenia dziecka w pieczy zastępczej na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej wskazywano: potrzebę umieszczenia dziecka w programie prowadzonym w Polsce (64 przypadków, 71,1% wszystkich wniosków) oraz że kandydaci będący członkami rodziny małoletniego mieszkają w Polsce (26 przypadków, 28,9% wszystkich wniosków).

Odnosząc się do pierwszej przyczyny – konieczności umieszczenia dziecka w programie prowadzonym w Rzeczypospolitej Polsce – to była ona wskazywana najczęściej przez niemieckie organy i dotyczyła dzieci posiadających niemieckie obywatelstwo³⁰. Umieszczenia te odbywają się na podstawie umów cywilnoprawnych zawieranych między opiekunami prawnymi a osobami, organizacjami lub instytucjami w Polsce, które wyrażały chęć udzielenia im pomocy w wychowaniu ich dziecka. Umieszczenie to nie wiąże się z pozbawieniem czy ograniczeniem władzy rodzicielskiej. Jak wskazano w pkt 2 niniejszego raportu, do wystąpienia organu niemieckiego w większości przypadków (50 wystąpień) była załączona zgoda opiekunów prawnych małoletniego.

Powyższe przypadki mogą wzbudzać poważne wątpliwości. O ile umieszczenie dziecka w specjalnym programie w związku z jego problemami behawioralnymi czy społecznymi może odpowiadać jego dobru, o tyle w tym przypadku brak jest jakiegokolwiek związku pomiędzy taką osobą a Rzeczpospolitą Polską. W każdym zbadanym przypadku, wskazywany kandydat do pełnienia funkcji rodzinny zastępczej był osobą obcą dla małoletniego. Wątpliwości może budzić również to, czy udział w specjalnym programie edukacyjnym/wychowawczym może być klasyfikowany jako umieszczenie w pieczy zastępczej.

²⁷ S. Nitecki, *Ustawa...*, komentarz do art. 35a u.w.r.s.p.z.

²⁸ Uzasadnienie do projektu nowelizacji z 2018 r., s. 33.

²⁹ W tym zakresie pomocniczo można odwołać się do art. 5 ust. 1 pkt 1 ustawy z dnia 9 listopada 2000 r. o repatriacji (t.j. Dz. U. z 2022 r. poz. 1105), zgodnie z którym osobą polskiego pochodzenia jest osoba, której co najmniej jedno z jej rodziców lub dziadków albo dwoje pradziadków było narodowości polskiej.

³⁰ 63 dotyczyło Niemiec oraz 2 Holandii.

Praktyka ta jest przedmiotem zainteresowania Rzecznika Praw Obywatelskich, wskazującego na programy racjonalizacyjne młodych niemieckich obywateli w polskich rodzinach, które w żaden sposób nie są nadzorowane przez polskie władze. Niemniej problem ten jest również znany w Ministerstwie Sprawiedliwości³¹. W tym kontekście warto zwrócić uwagę, że jeden z sądów rejonowych, w odpowiedzi na prośbę o przesłanie akt postępowań toczących się na podstawie art. 35a u.w.r.s.p.z., przesłał akta sześciu spraw postępowań wszczętych na wniosek Pomorskiego Urzędu Wojewódzkiego w Gdańsku, który, w związku ze stanowiskiem Departamentu Współpracy Międzynarodowej i Praw Człowieka Ministerstwa Sprawiedliwości z dnia 7 lutego 2018 r. w sprawie umieszczenia małoletnich obywateli niemieckich w Polsce, na podstawie art. 109 k.r.o. zwrócił się z prośbą do tego sądu o ustalenie, czy umieszczenie w Polsce małoletnich pod pieczę osób niebędących ich rodzicami stanowi zagrożenie dla ich dobra. Powyższe ustalenia wskazano jako niezbędne do podjęcia prawidłowej decyzji w sprawie małoletnich z uwagi na toczące się przed Wojewodą Pomorskim postępowania administracyjne w sprawie zarejestrowania pobytu obywateli Unii Europejskiej na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej. We wszystkich postępowaniach zlecono przeprowadzenie wywiadu środowiskowego kuratorowi sądowemu. We wszystkich wskazanych sprawach, po otrzymaniu wywiadów, z których wynikało, że nie ma zagrożenia dla dobra małoletniego, sąd rejonowy przesyłał kopię albo oryginał wywiadu środowiskowego bądź informację o jego wynikach do Wojewody Pomorskiego, w tym w pięciu z nich sąd także wydawał zarządzenie o braku podstaw do wszczęcia postępowania opiekuńczego wobec małoletnich.

Również sam prawodawca unijny ma świadomość powyższej praktyki. W pkt 11 preambuły do rozporządzenia nr 2019/1111 wskazano, że „[...] zakresem stosowania [rozporządzenia – dop. F.M.] należy również objąć »umieszczenie w celach wychowawczych« zarządzone przez sąd lub zorganizowane przez właściwy organ za zgodą rodziców lub dziecka lub na ich wnioski w związku z niezgodnym z prawem zachowaniem dziecka. Z zakresu stosowania należy wyłączyć tylko przypadki umieszczenia dziecka w celach wychowawczych lub ukarania zarządzone lub zorganizowane w związku z popełnieniem przez dziecko czynu, który zgodnie z krajowym prawem karnym stanowiłby czyn karalny, gdyby został popełniony przez osobę dorosłą, bez względu na to, czy w danym przypadku mogłoby to prowadzić do skazania”. Z kolei w wewnętrznym dokumencie roboczym Komisji Europejskiej z 2016 r. (streszczenie oceny skutków) dołączonym do projektu rozporządzenia nr 2019/1111³² wskazano, że więk-

³¹ <https://bip.brpo.gov.pl/pl/content/ms-do-rpo-resocjalizowani-mlodzi-niemcy-w-polskich-rodzinach> (dostęp: 29 listopada 2022 r.); <https://www.sejm.gov.pl/sejm7.nsf/InterpelacjaTresc.xsp?key=7300CB97> (dostęp: 29 listopada 2022 r.).

³² COMMISSION STAFF WORKING DOCUMENT IMPACT ASSESSMENT Accompanying the document Proposal for a Council Regulation on jurisdiction, the recognition and enforcement of decisions in matrimonial matters and the matters of parental responsibility, and on international child abduction (recast), <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/?uri=SWD%3A2016%3AO207%3AFIN> (dostęp: 22 listopada 2022 r.).

szość transgranicznych umieszczeń dzieci ma charakter edukacyjny. Rodzice małoletnich objętych tymi środkami mają zachowane prawa rodzicielskie, ale napotykać trudności wychowawcze. W razie bezskuteczności innych środków pomocy organy odpowiedzialne za dobro dzieci mogą umieścić takie dziecko m.in. w zagranicznej placówce wychowawczej. Takie placówki – gdzie obowiązuje inny język niż ojczysty małoletnich objętych pomocą, a także są umiejscowione na obszarach wiejskich – oferują pewnego rodzaju izolację dzieci. W dokumencie tym wskazano, że omawiane umieszczenie o charakterze edukacyjnym jest stosowane tylko w pięciu czy sześciu państwach członkowskich – np. w Republice Federalnej Niemiec i jest to około 160–220 przypadków rocznie. Większość państw członkowskich, nie dysponując odpowiednimi instytucjami prawnymi, nie jest w stanie procedować w przedmiocie takich wniosków.

Z dokumentu tego wynika również, że w 2008 r. niemiecki organ centralny zwrócił się do organów centralnych pozostałych państw członkowskich Unii Europejskich o informacje dotyczące tego, czy: na wspomniane umieszczenia potrzebna jest zgoda; jaki organ jest uprawniony do wydania takiej zgody i jakie dokumenty powinny być załączone do wniosku o takie umieszczenie. W dokumencie tym wskazano, że Polska zasadniczo wyłącza takie umieszczenia z konieczności uzyskania zgody, ponieważ uznaje je za zorganizowane na wniosek lub w zgodzie z wolą opiekunów prawnych i jako takie nie podlegające wskazanej regulacji. Wobec powyższego umieszczenia o charakterze edukacyjnym w Polsce nie podlegają konsultacjom ani nawet konieczności poinformowania o tym fakcie. Natomiast inne państwa członkowskie zazwyczaj wymagają zgody (z wyjątkami). Należy jednak podkreślić, że stanowisko to zostało zaprezentowane przed wprowadzeniem postępowania w przedmiocie wyrażenia zgody.

Na 64 przypadki, w których jako przyczynę umieszczenia dziecka w Rzeczypospolitej Polskiej wskazano potrzebę umieszczenia w programie prowadzonym w Polsce, sądy odmówiły wyrażenia zgody w 40 postępowaniach (62,5%), w 21 sprawach taka zgoda została wyrażona (32,8%), natomiast w trzech (4,7%) przypadkach postępowanie umorzono. Prawdopodobnie podstawą odmowy w zdecydowanej większości przypadków był brak związków dziecka z Rzeczypospolitą Polską. Pomimo że są to jedynie prawdopodobne podstawy odmowy (tylko do dwóch postanowień odmownych sporządzono uzasadnienie), ustalone na podstawie analizy akt spraw, to jednak nie można uznać za przypadek, że wszystkie odmowy wyrażenia zgody w zbadanych sprawach dotyczyły postępowań wszczętych w związku z wystąpieniem niemieckich organów.

Brak wyrażenia zgody w powyższych sprawach pokrywał się zazwyczaj z opinią starosty. Otóż na 40 przypadków braku wyrażenia zgody, w postępowaniach tych wydano 23 opinie negatywne (tj. 88,5% wszystkich opinii), trzy pozytywne (tj. 11,5% wszystkich opinii), natomiast w pozostałych nie zasięgnięto opinii starosty.

W opiniach tych wskazano na następujące okoliczności:

- a) kandydat nie spełnia warunków do pełnienia funkcji rodziny zastępczej – nie figuruje w rejestrze osób zakwalifikowanych do pełnienia funkcji rodziny zastępczej lub prowadzenia rodzinnego domu dziecka prowadzonym przez starostę, nie zgłosił gotowości do pełnienia ww. funkcji, nie przedłożył dokumentów, nie jest znana jego sytuacja osobista, nie przeszedł stosownego szkolenia (13 opinii);
- b) kandydat złożył oświadczenie o braku zainteresowania sprawowaniem pieczy zastępczej (6 opinii);
- c) brak możliwości ustalenia, czy kandydaci dają należytą rękojmię sprawowania właściwej opieki nad dzieckiem (2 opinie);
- d) brak związków z Rzeczpospolitą Polską (3 opinie).

W związku z brakiem uzasadnienia postanowień w przedmiocie zgody na umieszczenie w pieczy zastępczej, trudno ustalić, która z powyższych przyczyn była zasadniczą podstawą odmowy wyrażenia zgody na umieszczenie w pieczy zastępczej. Niemniej, jak już podkreślano, wszystkie powyższe przypadki dotyczyły umieszczenia w pieczy zastępczej małoletnich obywateli niemieckich. Należy przy tym zauważyć, że z powyższych danych wynika, że kandydaci wskazywani przez niemieckie organy nie wyrażali zgody na umieszczenie w pieczy zastępczej, powołując się na przyjęcie dziecka na podstawie umowy cywilnoprawnej, o której mowa w poprzednich akapitach. Do innej ustalonej przyczyny odmowy w powyższych sprawach należało również cofnięcie wniosku przez organ (jedna sprawa).

Jak wskazano powyżej, jedynie dwa postanowienia odmowne zawierały uzasadnienie. W jednym stwierdzono, że dziecko nie jest obywatelem Rzeczypospolitej Polskiej ani nie posiada istotnych związków z Rzeczpospolitą Polską, władza rodzicielska nie została w żaden sposób ograniczona, wniosek nie spełnia wymaganych ustawowo przesłanek. W drugim natomiast, że kandydatka (wskazana we wniosku niemieckiego organu) nie wnioskowała o przejęcie opieki nad dzieckiem, zaś umieszczenie małoletniego w proponowanej przez wnioskodawcę pieczy zastępczej nie byłoby możliwe ze względu na odmowę kandydatki.

Warto również odnieść się do postanowień, w którym wyrażono zgodę na umieszczenie małoletnich niemieckich obywateli w pieczy zastępczej. W uzasadnieniu trzech postanowień tego samego sądu rejonowego wskazano, że dziecko nie ma związków z Rzeczpospolitą Polską ani obywatelstwa polskiego, natomiast umieszczenie na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej będzie wiązało się z kontynuacją terapii, zatem jest zgodne z dobrem dziecka. Sąd w tym przypadku uznał, że przesłanka ta ma pierwszeństwo przed przesłankami o charakterze narodowościowym. Pogląd ten, z powodów przedstawionych w niniejszym raporcie, budzi zasadnicze wątpliwości. Niemniej wydaje się jednak, że jest to pogląd odosobniony.

Omawiając przedmiotową kwestię należy również zwrócić uwagę, że w wywiadach środowiskowych zleczanych przez sądy nie podnoszono omawianych powyżej okoliczności.

Głównie wskazywano na fakt, że kandydaci mają stałe źródło dochodu, ich stan zdrowia pozwala na pełnienie opieki, nie byli karani, nie są przeciwko nim prowadzone postępowania karne, mają odpowiednie warunki bytowe, mieszkaniowe, cieszą się dobrą opinią w środowisku.

4.2. Zgoda kandydatów

Uzyskanie zgody kandydatów do pełnienia funkcji rodziny zastępczej jest kolejnym warunkiem wydania zgody na umieszczenie dziecka w pieczy zastępczej na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej. Pisemna zgoda kandydatów do pełnienia funkcji rodziny zastępczej albo prowadzenia rodzinnego domu dziecka powinna zostać dołączona do opinii starosty. Podkreślić należy, że postępowanie w przedmiocie wyrażenia zgody, analogicznie jak postępowanie w przedmiocie umieszczenia w rodzinie zastępczej, toczy się z udziałem kandydatów do pełnienia funkcji rodziny zastępczej. W zbadanych sprawach wyłącznie do dziewięciu opinii (tj. 14,8%³³) dołączono pisemną zgodę kandydatów do pełnienia funkcji rodziny zastępczej. Do pozostałych 52 opinii (85,2%) takiej zgody nie dołączono, w tym w 19 przypadkach w opinii wskazano, że kandydaci nie wyrazili zgody na pełnienie wskazanej funkcji. W części postępowań zgoda kandydatów była dołączana do samego wniosku zagranicznego sądu/organu (trzy przypadki) oraz do wywiadu środowiskowego zlecanego przez sąd opiekuńczy (jeden przypadek). Wydaje się, że zgoda w każdym przypadku powinna być uzyskana w ramach toczącego się postępowania przed polskim sądem. Dołączenie pisemnej zgody przez sąd lub organ zagraniczny nie zwalnia polskiego sądu z tego obowiązku. Brak uzyskania wskazanej zgody uniemożliwia umieszczenie dziecka w danej rodzinie zastępczej albo rodzinnym domu dziecka. W tym przypadku sąd powinien zwrócić się do zagranicznego sądu/organu o wskazanie innych kandydatów do pełnienia funkcji rodziny zastępczej. Brak ich wskazania powinien skutkować odmową wyrażenia zgody na umieszczenie. W badanych postępowaniach tylko w jednym przypadku miało to zastosowanie. Niemniej zagraniczny sąd/organ nie wskazał nowych kandydatów.

Wśród badanych spraw, na 46 postępowań, w których wyrażono zgodę na umieszczenie w pieczy zastępczej, w 39 przypadkach nie uzyskano pisemnej zgody na pełnienie funkcji rodziny zastępczej (84,8%)³⁴. Należy przy tym podkreślić, że w siedmiu przypadkach zgoda została wydana pomimo złożenia przez kandydatów do pełnienia funkcji rodziny zastępczej

³³ Na 61 opinii sporządzonych w sprawach.

³⁴ Dotyczy to przypadków, w których zgody nie dołączono do opinii starosty, jak również tych, w których nie zasięgnięto opinii starosty.

oświadczenia o braku zainteresowania sprawowaniem pieczy zastępczej. Powyższe przypadki budzą zasadnicze wątpliwości³⁵.

4.3. Wymagania w stosunku do osób tworzących rodzinę zastępczą lub rodzinny dom dziecka

Sąd opiekuńczy może wyrazić zgodę na umieszczenie w pieczy zastępczej na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej pod warunkiem, że wskazani przez zagraniczny sąd/organ kandydaci do pełnienia funkcji rodziny zastępczej albo prowadzenia rodzinnego domu dziecka spełniają wymogi przewidziane w u.w.r.s.p.z., w szczególności w jej art. 42. Zgodnie z ust.1 tego artykułu pełnienie funkcji rodziny zastępczej oraz prowadzenie rodzinnego domu dziecka może być powierzone osobom, które m.in:

- a) dają rękojmię należytego sprawowania pieczy zastępczej;
- b) zapewnią odpowiednie warunki bytowe i mieszkaniowe umożliwiające dziecku zaspokajanie jego indywidualnych potrzeb;
- c) nie są i nie były pozbawione władzy rodzicielskiej, oraz władza rodzicielska nie jest im ograniczona ani zawieszona;
- d) wypełniają obowiązek alimentacyjny (w przypadku, gdy taki obowiązek w stosunku do nich wynika z tytułu egzekucyjnego);
- e) są zdolne do sprawowania właściwej opieki nad dzieckiem, co zostało potwierdzone odpowiednim zaświadczeniem lekarskim oraz opinią.

Spełnienie powyższych przesłanek jest oceniane przede wszystkim w opinii starosty (jednostki odpowiedzialnej za organizację pieczy zastępczej w danym powiecie/m.st. Warszawie) oraz w wywiadzie środowiskowym. Jak już wskazano w pkt. 3.2. niniejszego raportu nie są one wiążące dla sądu i podlegają swobodnej ocenie, tak jak każdy inny dowód w sprawie. W pkt 3.2. raportu wskazano również, że na 61 opinii 28 było pozytywnych, a więc takich w których nie stwierdzono przeciwskażeń, aby wskazani kandydaci pełnili funkcję rodziny zastępczej (45,9%), natomiast 31 było negatywnych (50,8%).

Spośród 31 negatywnych opinii 19 było związane z oświadczeniem kandydatów o braku zainteresowaniem opieką (61,3%)³⁶. Z kolei w 15 opiniach wskazywano, że:

- a) kandydat nie spełnia warunków do pełnienia funkcji rodziny zastępczej – nie figuruje w rejestrze osób zakwalifikowanych do pełnienia funkcji rodziny zastępczej lub

³⁵ Niemniej należy mieć na uwadze, że opisane przypadki dotyczyły wyłącznie spraw z jednego sądu rejonowego, a ponadto pochodziły od organów niemieckich i były związane z omówionymi wcześniej umowami cywilnoprawnymi.

³⁶ Przy tym w 13 przypadkach nie była to jedyna podnoszona okoliczność.

prowadzenia rodzinnego domu dziecka prowadzonym przez starostę, nie zgłosił, nie przedłożył dokumentów, nie jest znana jego sytuacja osobista, nie przeszedł stosownego szkolenia (13 opinii);

- b) brak jest możliwości ustalenia, czy kandydaci dają należyłą rękojmię sprawowania właściwej opieki nad małoletnim (2 opinie).

Jak już wskazano w pkt 4.1. niniejszego raportu, w związku z brakiem uzasadnień do postanowień w przedmiocie zgody na umieszczenie, nie jest możliwe jednoznaczne stwierdzenie, co dokładnie było podstawą odmowy, w szczególności, że w wielu opiniach podnieszono niespełnianie warunków do pełnienia funkcji rodziny zastępczej, jak również brak zainteresowania sprawowaniem funkcji rodziny zastępczej. Niemniej należy zauważyć, że wyłącznie w jednym postępowaniu, w którym w opinii wskazano na niespełnianie warunków do pełnienia funkcji rodziny zastępczej, sąd wyraził zgodę na umieszczenie w pieczy zastępczej.

Odnosząc się z kolei do wywiadów środowiskowych, to tylko w jednym spośród 58 wywiadów stwierdzono, że kandydat nie posiada przeszkolenia w zakresie opieki nad małoletnim, nie ma wykształcenia pedagogicznego, nie deklarował udziału w żadnych warsztatach ani szkoleniach³⁷.

³⁷ Zob. pkt 3.2 niniejszego raportu.

5. Sposoby zakończenia postępowania

Sąd w przedmiocie zgody na umieszczenie w pieczy zastępczej rozstrzyga w formie postanowienia (art. 579⁴ § 5 zd. 2 k.p.c.).

W badanych sprawach wydano 86 postanowień co do istoty sprawy oraz w czterech przypadkach postępowanie umorzono. Wyrażono zgodę w 46 postępowaniach (53,5% wszystkich postanowień co do istoty), natomiast w 40 odmówiono (46,5%). Analiza przyczyn braku wyrażenia zgody została przedstawiona w pkt 4. niniejszego raportu. Jedynie dla klarowności dalszego wyводу należy przypomnieć, że wszystkie odmowy dotyczyły przypadków, w których umieszczenie dziecka na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej było uzasadnione potrzebą jego umieszczenia w specjalnym programie prowadzonym w Polsce (wnioski pochodzące z Niemiec oraz Holandii). Ponadto, co było podnoszone w opiniach właściwych starostów, w prawie połowie przypadków (19) kandydaci do pełnienia funkcji rodziny zastępczej nie wyrazili gotowości na pełnienie tej funkcji.

Na 46 postępowań, w których wyrażono zgodę na umieszczenie w pieczy zastępczej, 21 dotyczyło przypadków potrzeby umieszczenia dziecka w związku z programem prowadzonym w Polsce (45,6%). Wskazane 21 zgody zostały wydane przez cztery sądy rejonowe.

Postanowienia, w których wyrażono zgodę, zazwyczaj pokrywały się z opiniami właściwych starostów. Na 46 postępowań, w których wyrażono zgodę, wydano 25 pozytywnych opinii (54,3%), 8 negatywnych (17,4%). Zwraca przy tym uwagę fakt, że 7 z 8 opinii negatywnych było związanych z oświadczeniem kandydatów o braku zainteresowania sprawowaniem pieczy zastępczej. Ponadto, jak już wskazano w pkt 3.2. niniejszego raportu, w 19 sprawach w ogóle nie zwrócono się o wydanie opinii (21,1%³⁸). W pięciu z powyższych spraw sąd wyraził zgodę na umieszczenie w pieczy zastępczej. Należy przypomnieć również, że w 39 przypadkach wydania zgody na umieszczenie w pieczy zastępczej, nie uzyskano pisemnej zgody na pełnienie funkcji rodziny zastępczej³⁹.

³⁸ W odniesieniu do wszystkich spraw.

³⁹ Zob. pkt 4.2. niniejszego raportu.

Odnosząc się do umorzenia postępowania – to stwierdzenie przyczyn, w związku z brakiem uzasadnień tych postanowień, było możliwe wyłącznie na podstawie analizy poszczególnych akt. Umorzenia były związane prawdopodobnie odpowiednio z: brakiem wyrażenia zgody przez kandydatów (dwa przypadki), powierzeniem pieczy zastępczej przez występujący sąd innym kandydatom niemającym miejsca zamieszkania na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej (jeden przypadek), nieprzedłożeniem przez kandydatów zaświadczenia kwalifikacyjnego zawierającego potwierdzenie ukończenia szkolenia i spełniania warunków (jeden przypadek).

Postanowienie w przedmiocie wyrażenia zgody jest niezaskarżalne.

6. Sentencja

W sentencji postanowienia, w którym wyrażono zgodę na umieszczenie dziecka w pieczy zastępczej, sąd powinien oznaczyć osobę, która ma być umieszczona na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej oraz kandydatów do pełnienia funkcji rodziny zastępczej albo prowadzenia rodzinnego domu dziecka albo określoną placówkę opiekuńczo-wychowawczą, albo regionalną placówkę opiekuńczo-terapeutyczną, albo interwencyjny ośrodek preadopcyjny, w których dziecko ma być umieszczone. Na 46 postanowień, w których wyrażono zgodę na umieszczenie w pieczy zastępczej, w sześciu przypadkach nie wskazano kandydatów do pełnienia funkcji rodziny zastępczej (13%). Przypadki te należy ocenić jednoznacznie negatywnie. Niemniej należy podkreślić, że wszystkie te przypadki dotyczyły wyłącznie spraw z jednego sądu rejonowego. Z kolei we wszystkich postanowieniach oznaczono osobę, która ma być umieszczona na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej.

W przypadku, gdy umieszczenie ma nastąpić na określony czas, w sentencji powinno się wskazać również okres obowiązywania zgody. Pomimo że w 17 przypadkach sąd/organ wnioskujący wskazał, że umieszczenie ma nastąpić na określony czas, w sentencji postanowienia, w którym wyrażono zgodę na umieszczenie, nie wskazano, że umieszczenie ma nastąpić na określony czas. Niemniej w tych przypadkach należałoby uznać, że zgoda obejmuje jedynie wnioskowany określony czas. Jeżeli sąd zagraniczny chciałby przedłużyć czas obowiązywania pieczy zastępczej, powinien wówczas wystąpić z nowym wnioskiem o wyrażenie zgody⁴⁰. Wydaje się jednak, że w celu uniknięcia wątpliwości, sąd powinien wskazywać ten okres.

⁴⁰ Wyrok TS z dnia 26.04.2012 r., C-92/12 PPU Health Service Executive przeciwko, S. C., A. C.

7. Doręczenie postanowienia

Odpis postanowienia w przedmiocie udzielenia zgody⁴¹ powinien być doręczony sądowi lub innemu organowi państwa obcego orzekającemu w przedmiocie umieszczenia w pieczy zastępczej oraz staroście lub prezydentowi m.st. Warszawy, który wydał opinię (art. 579⁴ § 5 zd. 1 k.p.c.). Podmioty, którym dokonano powyższego doręczenia, wskazano w tabeli 7.

Tabela 7. Doręczenia postanowień.

Doręczenia	I. bezwzgl.	Procenty
Podmiotowi, przed którym toczyło się postępowanie w przedmiocie umieszczenia w pieczy zastępczej	74	86
Kandydatom do pełnienia funkcji rodziny zastępczej	49	57
Staroście wydającemu opinię	22	25,6
Ministerstwu Sprawiedliwości	19	22
Opiekunom małoletniego	19	22
Do wiadomości Wojewody Pomorskiego	10	11,6
Ogółem spraw	193*	–

* Doręczenia postanowienia w jednym postępowaniu mogły dotyczyć kilku podmiotów, dlatego też ich liczba jest większa niż samych postępowań (90). Jednak ich udział procentowy wyliczono ze wszystkich 90 przebadanych spraw.

Źródło: opracowanie własne.

Z powyższych danych wynika, że w zbadanych sprawach art. 579⁴ § 5 zd. 1 k.p.c. jest stosunkowo często naruszany. O ile w większości przypadków postanowienie jest doręczane podmiotowi, przed którym toczyło się postępowanie w przedmiocie umieszczenia w pieczy zastępczej, to już doręczanie opinii właściwemu staroście wydającemu opinię należy raczej do rzadkości. Na uwagę zasługuje fakt, że w 49 przypadkach sąd doręczył postanowienia

⁴¹ Dotyczy to zarówno postanowień, w których wyrażono zgodę, jak i odmówiono jej wyrażenia.

kandydatom do pełnienia funkcji rodziny zastępczej, co oznacza, że w tych przypadkach sądy prawdopodobnie uznały kandydatów za uczestników postępowania, co – zdaniem autora niniejszego raportu – zasługuje na aprobatę⁴².

⁴² Do doręczania postanowień co do istoty sprawy w postępowaniu nieprocesowym stosuje się, na podstawie art. 13 § 2 k.p.c, przepisy o doręczaniu wyroków. Zgodnie z art. 327 § 3 k.p.c. sąd z urzędu doręcza stronom wyrok wydany na posiedzeniu niejawnym.

8. Czynności podejmowane po wydaniu postanowienia

Sąd opiekuńczy po wydaniu orzeczenia co do istoty sprawy powinien podejmować czynności mające na celu nadzór nad wykonaniem tego orzeczenia przez podmioty nim związane⁴³. Pomimo że w zbadanych sprawach sąd jedynie wyrażał zgodę na umieszczenie w pieczy zastępczej, natomiast nie orzekał o samym umieszczeniu w pieczy zastępczej, należy uznać, że w tym przypadku również powinien dokonywać nadzoru nad sprawowaniem pieczy zastępczej.

W zbadanych sprawach, w 14 przypadkach po wydaniu zgody na umieszczenie w pieczy zastępczej (30,4%), sąd opiekuńczy podejmował dalsze czynności. W pięciu przypadkach sąd przeprowadził postępowanie wykonawcze obejmujące ocenę sytuacji małoletniego umieszczonego w pieczy zastępczej, zlecenie przygotowania opinii dotyczącej zasadności dalszego pobytu dziecka w pieczy zastępczej, zlecenie sporządzenia wywiadu środowiskowego, odbycie posiedzeń wykonawczych. W ośmiu przypadkach było to wyłącznie zlecenie przeprowadzenia wywiadu środowiskowego w celu ustalenia sytuacji dziecka, po umieszczeniu małoletniego w Polsce. W jednym przypadku, na co już zwrócono uwagę w pkt 3.2. niniejszego raportu, sąd zwrócił się o opinię do starosty. Niemniej analizując przedmiotową kwestię, należy mieć na uwadze, że czynności wykonawcze sądów opiekuńczych mogły być podejmowane w ramach postępowań wykonawczych o sygn. „Opm”, które to nie były przedmiotem badania w niniejszym raporcie. Wskazane powyżej ujawnione czynności wykonawcze były podejmowane jeszcze na etapie spraw o wyrażenie zgody oznaczanych sygn. „Nsm”.

Abstrahując od powyższego, należy zauważyć, że zgodnie z art. 25 nowelizacji z 2018 r. w przypadku, gdy sąd lub inny organ państwa obcego wydał orzeczenie o umieszczeniu dziecka w pieczy zastępczej, Minister Sprawiedliwości powinien przesłać szczegółową informację o wydaniu takiego orzeczenia do sądu opiekuńczego, który udzielił zgody na umieszczenie dziecka w pieczy zastępczej na podstawie wystąpienia sądu lub innego organu państwa obcego oraz odpowiednio do starosty lub prezydenta m.st. Warszawy, który

⁴³ A. Prusinowska-Marek, *Praktyka sądowa w zakresie realizacji zasady tymczasowości pieczy zastępczej*, Prawo w Działaniu 2019, nr 4, s. 49.

wydał opinię w sprawie o udzielenie zgody na umieszczenie dziecka w pieczy zastępczej. Obowiązek ten został zrealizowany wyłącznie w dziewięciu przypadkach (19,6%). Niemniej nie można wykluczyć, że informacja taka nie była dołączana do akt postępowania, w którym wyrażono zgodę.

9. Czas rozpoznania postępowania

Postanowienie w przedmiocie zgody na umieszczenie w pieczy zastępczej na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej powinno zapaść w terminie miesiąca od dnia wpływu wniosku do sądu (art. 579⁴ § 4 zd. drugie k.p.c.). Rozporządzenie nr 2201/2003 nie przewiduje żadnego terminu na przesłanie wskazanego orzeczenia. Z kolei stosownie do art. 82 ust. 6 rozporządzenia nr 2019/1111 orzeczenie to powinno zostać doręczone organowi centralnemu, który skierował wniosek, nie później niż w terminie trzech miesięcy od otrzymania wniosku, chyba że nie jest to możliwe na skutek wyjątkowych okoliczności. Oznacza to, że przekroczenie terminu przewidzianego przez polskiego ustawodawcę nie będzie wiązało się, w zdecydowanej większości przypadków, z przekroczeniem terminu wskazano w art. 82 ust. 6 rozporządzenia nr 2019/1111. Należy przy tym zauważyć, że w preambule rozporządzenia zastrzeżono, że przekroczenie tego terminu nie może być utożsamiane z dorozumianą zgodą (pkt 83 preambuły). Średni czas postępowania od wpływu wniosku do wydania orzeczenia co do istoty sprawy wyniósł 66 dni, co oznacza dwukrotne przekroczenie terminu przewidzianego w art. 579⁴ § 4 k.p.c.

Tabela 8. Uptyw czasu od wpływu wniosku do sądu do wydania postanowienia co do istoty sprawy

Czas trwania postępowania	l. bezwzgl.	procenty
1–30 dni	34	39,5
31–40 dni	7	8,1
41–50 dni	7	8,1
51–60 dni	9	10,5
61–90 dni	12	13,9
91–121 dni	1	1,2
149–170 dni	8	9,3
190–213 dni	4	4,7
264–286 dni	4	4,7
Ogółem	86*	100

*Liczba spraw, w których wydano postanowienie co do istoty sprawy.

Źródło: opracowanie własne.

Za naganne przypadki należy uznać te, w których postanowienie wydano po upływie 90 dni od wpływu wniosku do sądu. Poniżej zostaną opisane te postępowania, w których udało się wywnioskować przyczynę opóźnienia.

W pierwszej kolejności zostaną opisane sprawy z ostatniego z przedziałów, obejmującego 264–286 dni.

W pierwszej sprawie sąd po zleceniu przygotowania opinii staroście otrzymał odpowiedź od PCPR, że PCPR nie jest w stanie sporządzić opinii z uwagi na brak kompletu dokumentacji. Następnie, po kilku tygodniach, do sądu opiekuńczego wpłynęło pismo kandydata do pełnienia funkcji rodziny zastępczej, w którym tłumaczył on powód nieprzesłania kompletu dokumentacji. Powyższe skutkowało znacznym opóźnieniem w przygotowaniu opinii.

W drugiej sprawie, na początku postępowania nastąpiła wymiana korespondencji pomiędzy sądem opiekuńczym a Ministerstwem Sprawiedliwości. Ministerstwo Sprawiedliwości wysłało wniosek w formie elektronicznej, zaś miesiąc później zapytało o stan sprawy. Sąd opiekuńczy odpowiedział, że nie podjęto żadnych czynności, gdyż sąd oczekiwał na pismo niemieckiego organu centralnego lub Ministerstwa Sprawiedliwości przesłane w tradycyjnej formie pisemnej. Wiadomość e-mailowa została potraktowana jako zwiastun pisma, które nadejdzie drogą pocztową z podpisem osoby uprawnionej. Przepisy postępowania cywilnego nie przewidują bowiem prowadzenia postępowania w oparciu o korespondencję przesłaną drogą elektroniczną. Ministerstwo Sprawiedliwości odpowiedziało (drogą pocztową), że w poprzedniej korespondencji wskazano, iż wniosek został przesłany wyłącznie w formie elektronicznej oraz – co do zasady – obrót pomiędzy polskim a niemieckim organem centralnym na gruncie rozporządzenia nr 2201/2003 odbywa się w formie elektronicznej (wnioski kierowane zarówno do polskich, jak i niemieckich organów). Sąd opiekuńczy odpowiedział m.in., że zwraca się o spowodowanie, aby wniosek organu niemieckiego wpłynął do sądu w formie przewidzianej przepisami prawa polskiego. Pół miesiąca później sąd rejonowy wszczął jednak postępowanie (mimo braku odpowiedzi z Ministerstwa Sprawiedliwości).

W trzeciej sprawie wniosek został złożony w niewłaściwym sądzie. Postanowieniem wydanym po sześciu miesiącach od wpływu wniosku sąd rejonowy uznał się za niewłaściwy i przekazał sprawę innemu sądowi. Przed przekazaniem sprawy sąd zwrócił się do niemieckiego organu o wypis małoletniego z kliniki i oświadczenie o podtrzymaniu wniosku (z uwagi na sytuację epidemiczną) oraz powziął opinię starosty (z terminem 14-dniowym). Po przejęciu sprawy sąd właściwy miejscowo przeprowadził dwie rozprawy i wydał orzeczenie w przedmiocie zgody.

W czwartej sprawie sąd, który prowadził postępowanie, otrzymawszy wniosek od organu (sam wniosek, bez żadnych załączników) zwrócił się do Ministerstwa Sprawiedliwości z informacją o otrzymaniu wniosku i prośbą o przesłanie szczegółowych informacji o wy-

daniu orzeczenia sądu lub innego organu państwa obcego o umieszczeniu dziecka w pieczy zastępczej. Ministerstwo Sprawiedliwości odpowiedziało, że wniosek skierowano na podstawie niemieckiego kodeksu socjalnego i jest on jednym z wielu wpływających do polskich sądów, od kiedy strona niemiecka powzięła wiedzę o zmianie przepisów obowiązujących na terenie Polski.

Poniżej zostaną opisane sprawy z przedziału obejmującego 190–213 dni.

W pierwszej sprawie zobowiązano uczestników w terminie 14 dni do wykazania, czy małoletnia posiada istotne związki z Rzeczypospolitą Polską albo jest obywatelką Rzeczypospolitej Polskiej pod rygorem uznania, że małoletnia nie spełnia powyższej przesłanki formalnej umożliwiającej wyrażenie zgody na umieszczenie jej w pieczy zastępczej na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej. Sąd rejonowy ponadto zwrócił się o przesłanie dodatkowych informacji oraz dokumentów. Zwrócono się o to na samym początku postępowania, natomiast odpowiedź organu wpłynęła ponad miesiąc później.

W pozostałych trzech sprawach z tego przedziału czasowego sądy również zwracały się do organów zagranicznych o uzupełnienie dokumentacji dołączonej do wniosku o wskazane zagadnienia. W dwóch przypadkach organ zawniósł o przedłużenie terminu do nadesłania żądanych informacji, zaś w jednej sprawie organ przesłał informacje w dwóch częściach.

Z trzeciego przedziału czasowego (149–170 dni) okoliczności wpływające na długość postępowań, w których udało się je określić, mogły być następujące.

Pierwsze postępowanie zostało zawieszone z uwagi na ogłoszony w dniu 20.03.2020 r. na obszarze Rzeczypospolitej Polskiej stan epidemii w związku z zakażeniami wirusem SARS-CoV-2, który uniemożliwił kandydatom na rodzinę zastępczą przesłania niezbędnej dokumentacji, w szczególności zaświadczeń lekarskich i opinii psychologicznej, z których wynikałby brak przeciwwskazań do pełnienia funkcji rodziny zastępczej.

W drugiej sprawie przeprowadzono rozprawę, na której wysłuchano jednego z kandydatów. Drugi z kandydatów został wysłuchany za pośrednictwem Konsula Generalnego Rzeczypospolitej Polskiej.

W trzecim postępowaniu wniosek pochodził od osób prywatnych. Na jego podstawie wszczęto postępowanie i zwrócono się (dwukrotnie) za pośrednictwem Ministerstwa Sprawiedliwości o nadesłanie orzeczenia sądu zagranicznego wydanego w sprawie małoletniej.

W czwartej sprawie sąd zwrócił się do organu zagranicznego o uzupełnienie informacji zawartych we wniosku. Organ przesłał je po miesiącu. W piątej sprawie sąd zwrócił się o sporządzenie opinii po ponad miesiącu od wpływu wniosku, zaś w szóstej po prawie dwóch miesiącach. W pozostałych sprawach z tego przedziału nie udało się stwierdzić okoliczności wpływających na długość ich trwania.

W odniesieniu do sprawy z czwartego przedziału, tj. 91–121 dni, nie udało się wywnioskować przyczyny czasu trwania postępowania.

Długi czas uzyskiwania zgody na umieszczenie w pieczy zastępczej nie jest tylko polskim problemem. We wniosku stanowiącym przekształcenie rozporządzenia nr 2201/2003, wskazano, że „organy centralne, które są zobowiązane do pomocy sądom i organom w organizowaniu umieszczenia dziecka poza rodziną w innym państwie, regularnie zgłaszają, że ustalenie, czy w danym przypadku wymagana jest zgoda, zajmuje czasem kilka miesięcy. Jeżeli zgoda jest wymagana, musi po niej nastąpić procedura konsultacji jako taka, o której mówi się, że jest równie długa, ponieważ organy, do których się zwrócono, nie mają terminu na udzielenie odpowiedzi. W rezultacie wiele organów inicjujących postępowanie zarządza umieszczenie dziecka poza rodziną i wysyła dziecko do państwa przyjmującego, gdy procedura konsultacji wciąż trwa, lub nawet w chwili jej rozpoczęcia, ponieważ uznają one umieszczenie dziecka poza rodziną za sprawę pilną i zdają sobie sprawę z długości postępowania. Państwa przyjmujące skarżyły się w związku z tym, że dzieci są często umieszczane poza rodziną jeszcze przed udzieleniem zgody, co sprawia, że pozostają w sytuacji niepewności prawnej”⁴⁴. Jest to zatem problem dotyczący całej Unii Europejskiej. W 5 z 90 zbadanych spraw (5,55%), dzieci zostały sprowadzane na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej przed wydaniem postanowienia w przedmiocie zgody. Jedno postępowanie umorzono, w drugim odmówiono wyrażenia zgody w związku z brakiem zgody kandydatów na pełnienie funkcji rodziny zastępczej⁴⁵. W pozostałych trzech przypadkach małoletni przebywali u osób z nimi spokrewnionymi. Postępowania te zakończyły się wyrażeniem zgody na umieszczenie w pieczy zastępczej. Z przyczyn wskazanych powyżej przypadki te należy ocenić negatywnie.

⁴⁴ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/?uri=COM%3A2016%3A0411%3AFIN> (dostęp: 30 listopada 2022 r.).

⁴⁵ Dotyczyło to postępowań wszczętych na podstawie wystąpień niemieckich organów.

10. Podsumowanie i wnioski

W niniejszym raporcie udało się zidentyfikować najważniejsze problemy związane z postępowaniem w przedmiocie wyrażenia zgody.

Po pierwsze, z dokonanej analizy wynika, że zdecydowana większość wniosków o wyrażenie zgody na umieszczenie w pieczy zastępczej pochodzi od niemieckich organów i dotyczy małoletnich obywateli niemieckich, którzy mają być umieszczeni w specjalnym programie wychowawczym/edukacyjnym prowadzonym na terenie Rzeczypospolitej Polskiej. Przypadki te budzą zasadnicze wątpliwości. Związane są one przede wszystkim z brakiem spełnienia przesłanki obywatelstwa polskiego/istotnych związków z Rzeczpospolitą Polską. Wskazywani kandydaci we wszystkich powyższych przypadkach były osobami obcymi dla dzieci. Można mieć również wątpliwości, czy przypadki te kwalifikują się jako umieszczenie w pieczy zastępczej. Pomimo że co do zasady sądy odmawiają wyrażenia zgody w tych przypadkach, to jednak takie zgody w niektórych postępowaniach zapadają.

Po drugie, należy stwierdzić, że w większości postępowań do wydawanych przez starostów opinii nie jest dołączana pisemna zgoda kandydatów do pełnienia funkcji rodziny zastępczej albo prowadzenia rodzinnego domu dziecka. Zgoda dołączona do wystąpienia zagranicznego sądu/organu nie jest w tym zakresie wystarczająca. Zgoda powinna być uzyskana w toku postępowania w przedmiocie udzielenia zgody. Dotyczy to również sytuacji, w której w opinii starosty wskazano, że kandydaci wyrazili zgodę na pełnienie funkcji rodziny zastępczej. Forma pisemna oznacza, że zgoda powinna być podpisana przez kandydatów do pełnienia funkcji rodziny zastępczej. W powyższych przypadkach sądy, pomimo nieuzyskania pisemnej zgody kandydatów, wyrażały zgodę na umieszczenie w pieczy zastępczej.

Po trzecie, nie we wszystkich sprawach sądy opiekuńcze zwracały się do starostów o wydanie opinii, mimo że taki obowiązek został wprost przewidziany w art. 35a u.w.r.s.p.z.

Po czwarte, w większości postępowań dochodzi do przekraczania miesięcznego terminu na wydanie postanowienia w przedmiocie zgody. W części przypadków jest to związane z niczym nieuzasadnionym opóźnieniem sądów opiekuńczych. Niemniej w większości przypadków jest to związane z: koniecznością zwracania się polskich sądów do zagranicznych organów/

sądów o uzupełnienie przesłanych przez nie wniosków (i powiązane z tym oczekiwanie na ich odpowiedź) oraz czasem sporządzania opinii przez starostów/jednostek odpowiedzialnych za organizację pieczy zastępczej w danym powiecie. Należy jednak oczekiwać, że w związku z wejściem w życie rozporządzenia nr 2019/1111 stan ten ulegnie poprawie. Jest to przede wszystkim związane z wprowadzeniem wymogów dla wniosku o wyrażenie zgody na umieszczenie w pieczy zastępczej oraz 3-miesięcznego terminu na przekazanie orzeczenia wydanego w tym przedmiocie.

Bibliografia

- Haak H., Haak-Trzuskawska A., [w:] *Pokrewieństwo i powinowactwo (pochodzenie dziecka, stosunki między rodzicami a dziećmi, przysposobienie). Komentarz do art. 617–127 KRO oraz związanych z nimi regulacji KPC (art. 453–458, 579–589)*, Warszawa 2019.
- Horoch A., *Próba sformalizowania wywiadu środowiskowego w sprawach rozwodowych*, *Nowe Prawo* 1987, nr 6.
- Krej N., [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, E. Marszałkowska-Krześ (red.), Legalis 2021.
- Nitecki S., [w:] *Ustawa o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej. Komentarz*, red. A. Wilk, S. Nitecki, LEX 2021.
- Prusinowska-Marek A., *Praktyka sądowa w zakresie realizacji zasady tymczasowości pieczy zastępczej*, *Prawo w Działaniu* 2019, nr 4.
- Sztombka J., *Wywiad środowiskowy w sprawach rozwodowych*, „*Nowe Prawo*” 1978, nr 4.
- Zedler F., *Dowód nienazwany w postępowaniu cywilnym*, „*Polski Proces Cywilny*” 2018, nr 4.